

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

PERSPECTIVA

LEGNICKE STUDIA TEOLÓGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XXIII 2024 nr 2 (45) s. 165-174

DK. PIOTR KACZMAREK*

STANOWISKO ABP. BOLESŁAWA KOMINKA I KSIĘŻY Z BRZEGU WOBEC ZAJĘCIA „WIKARÓWKI” PRZEZ WŁADZE KOMUNISTYCZNE

THE POSITION OF ARCHBISHOP BOLESŁAW KOMINEK AND THE PRIESTS FROM BRZEG REGARDING THE OCCUPATION OF THE “VICARAGE” BY THE COMMUNIST AUTHORITIES

Abstract: The times of the Polish People’s Republic (PRL) were difficult for the Catholic Church in our country, as it had to resist many challenges from the state. An example of this is the events of May 1966, when one of the parish buildings in Brzeg, commonly known as the “vicarage”, was unlawfully taken away. This situation demonstrated the courageous and admirable stance of the clergy and parishioners from Brzeg, who, at all costs and risking their own lives, opposed the authorities and defended the Church. They received support from their Archbishop, Bolesław Kominek, who spoke out on the matter.

Keywords: Brzeg, Brzeg, the clergy of Brzeg, eviction, Bolesław Kominek, the Catholic Church, communists, Kazimierz Makarski, the Brzeg events.

Przez ponad 40 lat od zakończenia drugiej wojny światowej Polska znajdowała się za tzw. żelazną kurtyną, w grupie państw komunistycznych, pod silnym wpływem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Był to dla Kościoła katolickiego w kraju bardzo trudny i wymagający czas. Już pod koniec lat 40. XX w., po zwalczeniu przez komunistów opozycji, Kościół katolicki stał się największą instytucją niepodporządkowaną władzy. Powodowało to coraz większe prześladowanie

* Dk. Piotr Kaczmarek – diakon diecezji świdnickiej; absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; e-mail: piotrka1999@wp.pl.

i atakowanie Kościoła oraz wszystkiego, co było związane z wiarą. Przykładem może być m.in. proces biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarka¹ jesienią 1953 r. czy też internowanie prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego² (1953-1956)³.

Dwa wyżej wymienione przykłady prześladowania Kościoła i zwalczania wiary w Polsce rządzonej przez komunistów stanowią niewielki ułamek wszystkich wydarzeń, którym Kościół, a przede wszystkim duchowieństwo, musiał stawić czoła.

Walka z Kościołem odbywała się nie tylko na płaszczyźnie ogólnopolskiej, ale również na szczeblach lokalnych, o czym często mówi się niewiele, dlatego pewne incydenty znane są tylko społeczności, wśród której miały one miejsce.

Niniejszy artykuł prezentuje cztery teksty źródłowe dotyczące wydarzeń w Brzegu (woj. opolskie) z maja 1966 r., które zostały odnalezione przez autora w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu i Archiwum Fundacji Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu, a które do tej pory nie zostały opublikowane i omówione. W 2006 r. ukazała się obszerna publikacja Janusza Jakubów pt. *Pacyfikacja wystąpień w obronie Kościoła w Brzegu 25-26 maja 1966*, która prezentuje teksty źródłowe dotyczące omawianego zagadnienia, jednak źródeł zaprezentowanych w tym artykule nie zawiera.

1. WYDARZENIA W BRZEGU

W maju 1966 r. w położonym na Opolszczyźnie Brzegu doszło do zajęcia przez władze komunistyczne jednego z budynków będących własnością parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (wówczas jedynej parafii w tym mieście) i siłowej eksmisji mieszkających w nim pięciu księży wikarych (ks. Kazimierza Nawrotka⁴,

¹ Bp Czesław Kaczmarek (1895-1963) – w latach 1938-1963 biskup diecezjalny kielecki. Został osądzony i skazany na 12 lat więzienia pod zarzutami szpiegostwa, kolaboracji ze Stanami Zjednoczonymi i Watykanem oraz próby obalenia ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Ze względów zdrowotnych został zwolniony z kary w 1957 r. Episkopat Polski nie uległ naciskom władz, które żądały usunięcia go z urzędu. Swoją funkcję pełnił do śmierci.

² Kard. Stefan Wyszyński (1901-1981) – w latach 1946-1948 biskup lubelski, w latach 1948-1981 arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski oraz prymas Polski, od 1952 r. kardynał. W latach 1953-1956 był więziony przez władze komunistyczne w czterech różnych miejscach na terenie Polski z powodu obrony Kościoła i zbytznego sprzeciwiania się władzy państwowej.

³ Por. A. PACZKOWSKI. *Polacy pod obcą i własną przemocą*. W: *Czarna księga komunizmu*. Dębogóra 2017 s. 371-372.

⁴ Ks. Kazimierz Nawrotek – w latach 1959-1967 wikariusz parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Brzegu, proboszcz w parafiach w Lubomierzu, Polkowicach i we Wrocławiu-Widawie. Zmarł w 2020 r.

ks. Witolda Sidor-Pidorskiego⁵, ks. Tadeusza Gadżały⁶, ks. Stanisława Bienia⁷ i ks. Edwarda Dudka⁸) oraz trzech rodzin świeckich⁹. Wszystkim mieszkańcom budynku przy Placu Zamkowym 2 końcem kwietnia 1966 r. nakazano opuszczenie mieszkań. Rodzinom świeckim wyznaczono lokale zastępcze, natomiast księżom wikarym nakazano przeniesienie się na plebanię przy Placu Zamkowym 10¹⁰. W budynku tym mieszkał ks. Kazimierz Makarski¹¹, który w sierpniu 1946 r. w ramach ekspatriacji znalazł się w administraturze apostołskiej we Wrocławiu, a od 1957 r. pełnił urząd proboszcza parafii brzeskiej i dziekana tamtejszego dekanatu¹² (funkcje te sprawował aż do swojej śmierci w 1986 r.). Budynek „wikarówki”, który został odebrany parafii, miał dla niej bardzo ważne znaczenie, bowiem mieściły się w nim nie tylko mieszkania wikarych, ale także salka katechetyczna, w której odbywały się lekcje religii dla uczniów z brzeskich szkół. Katechizacja ludu należała i należy do najważniejszych obowiązków Kościoła, który wyjaśnia wiernym, w dostosowany do ich poziomu sposób, w co powinni wierzyć i co powinni czynić, aby dostąpić zbawienia¹³.

Szczegółowy opis wydarzeń brzeskich z maja 1966 r. dotyczący eksmisji mieszkańców „wikarówki” ilustrują znajdujące się poniżej teksty źródłowe numer 3 i 4, pochodzące z Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu i Archiwum Fundacji Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu.

⁵ Ks. Witold Sidor-Pidorski – w latach 1964-1966 wikariusz parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Brzegu, następnie pracował w parafiach w Bielawie Górnej, Dusznikach-Zdroju, Jermankach i Zgorzelcu. Zmarł w 1998 r. w Zgorzelcu.

⁶ Ks. Tadeusz Gadżała – wikariusz brzeskiej parafii w czasie wydarzeń w 1966 r., od 1966 r. proboszcz w Rębiszowie. Zmarł w 2009 r.

⁷ Ks. Stanisław Bienia – wikariusz brzeskiej parafii w czasie wydarzeń w 1966 r., następnie pracował w parafiach we Wrocławiu, Legnicy, Psarach i Dłużynie Dolnej. Zmarł w 2014 r.

⁸ Ks. Edward Dudek – w latach 1963-1968 wikariusz parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Brzegu, kolejne sześć lat w Brzegu Dolnym, następnie proboszcz w Witoszowie Dolnym i Dziadowej Kłodzie. Zmarł w 2017 r.

⁹ Były to rodziny: organisty Więcka, Skarbek i Prus.

¹⁰ Por. J. JAKUBÓW. *Pacyfikacja wystąpień w obronie Kościoła w Brzegu 25-26 maja 1966*. Wrocław 2006 s. 115.

¹¹ Ks. Kazimierz Makarski (1914-1986) – po maturze w 1933 r. wstąpił do seminarium duchownego we Lwowie, po jego ukończeniu w 1938 r. przyjął święcenia kapłańskie w katedrze lwowskiej z rąk abp. Bolesława Twardowskiego. Był wikariuszem parafii w Kamionce Strumiłowej (1938-1944), a następnie jej administratorem (1944-1946). Po przybyciu na Ziemię Zachodnie pracował w parafiach: Kuźnice Świdnickie, Boguszów-Gorce, Domaniów i Niemcza. Od 1957 r. był proboszczem i dziekanem brzeskim. Restaurował i odbudowywał po zniszczeniach wojennych kościoły w Brzegu i okolicznych miejscowościach. Wielokrotnie represjonowany przez władze komunistyczne. W 1965 r. otrzymał tytuł szambelana papieskiego, a w 1971 r. prałata.

¹² Por. M. LESZCZYŃSKI. *Księża diecezjalni ekspatrianci archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Słownik biograficzny*. Warszawa 2020 s. 461.

¹³ Por. S. WÓJCIK. *Katechizacja w warunkach systemu totalitarnego. Na przykładzie Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska w latach 1945-1961*. Wrocław 1995 s. 53.

2. STANOWISKO ORDYNARIUSZA WROCŁAWSKIEGO I DUCHOWIEŃSTWA BRZESKIEGO WOBEC SPRAWY

Wobec zajęć z 25 i 26 maja 1966 r. w brzeskiej parafii zabrał głos ówczesny arcybiskup wrocławski Bolesław Kominek¹⁴, który wyraził głębokie przejęcie sytuacją. Stając w obronie brzeskich księży, zwrócił się m.in. do przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu¹⁵ z apelem o niestosowanie siłowej eksmisji. Ordynariusz skierował również słowa otuchy do parafian z Brzegu i zapewnił ich o swoim działaniu (tekst źródłowy nr 1).

Mężnej postawy w konflikcie z komunistami nie zabrakło również księżom pracującym w Brzegu, na czele z proboszczem ks. Kazimierzem Makarskim, który sprzeciwiał się nakładaniu przez władzę obciążeń finansowych na parafię (w 1959 r. minister gospodarki komunalnej wydał zarządzenie, że wszystkie nieruchomości Kościoła na ziemiach wcielonych do Polski po drugiej wojnie światowej są własnością państwa)¹⁶. Fakt ten stał się główną przyczyną bezprawnego przejęcia budynku „wikarówki” w 1966 r. Ponadto brzescy kapłani wystosowali pismo do Redakcji „Trybuny Opolskiej” w Opolu (tekst źródłowy nr 2), w którym w pięciu punktach odnieśli się do artykułu opublikowanego wcześniej w czasopiśmie. Wyrazili w ten sposób sprzeciw wobec kolejnej nagonki na Kościół. Przeciwstawili się również opublikowanym kłamstwom, ujawniając fakty dotyczące konfliktu związanego z „wikarówką”.

TEKST ŹRÓDŁOWY NR 1

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu sygn. II A 28a⁴⁰⁹ [bez paginacji].

Słowo Jego Ekscelencji Ks. Arcybiskupa Bolesława Kominka do parafian w Brzegu

Drodzy parafianie w Brzegu!

Przejęty do głębi wydarzeniami ostatnich dni w waszej parafii, wyrażam głębokie ubolewanie z powodu tych zajęć, oraz serdecznie współczuję wszystkim, a zwłaszcza poturbowanym. Wyrażam także ubolewanie z powodu utraty salki katechetycznej.

¹⁴ Abp Bolesław Kominek (1903-1974) – od 1956 r. ordynariusz wrocławski, od 1972 r. pełnoprawny arcybiskup metropolita wrocławski, w 1973 r. papież Paweł VI kreował go kardynałem. Jeden z głównych inicjatorów listu biskupów polskich do niemieckich z 1965 r.

¹⁵ Wówczas (1957-1971) urząd ten sprawował Józef Buziński.

¹⁶ Por. P. KACZMAREK. *Walka komunistów z Kościołem i duchowieństwem w Brzegu. Spór o „wikarówkę”*. „Nowe Życie” 2022 nr 11 s. 36.

Drodzy! Czyniłem wszystko, by pomóc waszym Duszpasterzom i wam w utrzymaniu przy parafii tak koniecznego dla waszego życia religijnego – domu. W tym celu zwróciłem się również do Przewodniczącego P[rezydium] W[ojewódzkiej] R[ady] N[arodowej] w Opolu telegramem z dnia 20.V.br., oraz listem z 21.V.br. z usilną prośbą, aby nie stosowano gwałtownej eksmisji siłą i uszanowano prawa Kościoła i Obywateli w mieście Brzegu.

Mając przed oczyma przykre dni brzeskie będę interweniował u kompetentnych władz, żeby podobnie smutne i pożałowania godne wydarzenia nie przeniosły się na inne części Diecezji. Was zaś Drodzy Parafianie brzescy, oraz Waszych Duszpasterzy proszę, byście wszyscy dążyli do zgody i jedności narodowej wszystkich mieszkańców Brzegu.

Z całego serca Wszystkim błogosławię

† ARCYBISKUP BOLESŁAW KOMINEK
ORDYNARIUSZ WROCŁAWSKI

TEKST ŹRÓDŁOWY NR 2

Pismo Księży z Brzegu do Redakcji Trybuny Opolskiej w Opolu z uwagami dotyczącymi ukazanego się w tym czasopiśmie artykułu.

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu sygn. II A 28a⁴⁰⁹ [bez paginacji].

Brzeg, dnia 28 maja 1966 r.

Do
Redakcji Trybuny Opolskiej
w Opolu

W związku z artykułem p.t. „W czyim interesie?”, który się ukazał dnia 27.V.1966 r. w „Trybunie Opolskiej” Nr 124 (4461)A. w imieniu Parafii rzym.-kat. w Brzegu wnosimy następujące zastrzeżenia i sprostowania:

- 1) W budynku przy Placu Zamkowym Nr 2 mieszkały trzy rodziny świeckie i pięciu Księży Wikarych, oraz znajdowała się salka katechetyczna, która od 21 lat była niezbędną dla życia religijnego Parafii. O w/w salce w artykule nie wspomina się.
- 2) Drugi dom zajmowany przez Ks. Kazimierza Makarskiego nie składa się – jak napisano w artykule „z 12 pokoi, 2 kuchni, 2 łazienek”, ale z dziewięciu pokoi, jednej kuchni i 1 łazienki. Zaznacza się przy tym, że trzy pomieszczenia z 9 w/w nie podlegają zakwaterowaniu, a to: 2 pokoiki przeznaczone na kancelarię i poczekalnię, oraz jeden na jadalnię.

Równocześnie w uzupełnieniu należy dodać, że oprócz Ks. Makarskiego, siostry i gospodyni, zamieszkuje na stałe od lat zameldowany stryj Ks. Proboszcza,

o czym w artykule się nie wspomina. Chyba w tym wypadku na osobę nie przypada trzy pokoje, jak napisano w artykule. Podany w artykule metraż 240 m² jest tak wysoki, ponieważ budynek jest stary, posiada duże pokoje i zdaje się, że w tym wypadku trudno będzie zastosować przepisy o obowiązującym metrażu.

- 3) Dokwaterowanie pięciu Księży Wikarych do domu zajmowanego przez Ks. Proboszcza było i jest nadal niemożliwe z powodu braku osobnych pomieszczeń.

Zdaje się, że metraż nie może tu odgrywać żadnej roli, ponieważ wszystkim wyżej wymienionym osobom w myśl prawa lokalnego, przysługuje osobne pomieszczenie. Prośba..., ponawiana kilkakrotnie przez Ks. Proboszcza i Księży Wikarych, by specjalna komisja w wizji lokalnej sprawdziła powyższy fakt, pozostała bez echa. Po dokonaniu przymusowej eksmisji wygląda, że dwóch do trzech księży musiałoby mieszkać w jednym pomieszczeniu, do czego nikt nie można zmusić. Chyba zrozumiałym jest negatywny stosunek i Księdza Dziekana Makarskiego i Księży Wikarych do przekwaterowania ich do budynku przy Placu Zamkowym 10.

- 4) Niesłusznym i bezpodstawnym jest zarzut w artykule, że „zainteresowani próbowali przeszkodzić w wykonaniu tych czynności” jak i ryzykowne jest twierdzenie w artykule, że „zakonnice prowadzące zajęcia w punktach katechetycznych nakłaniały dzieci, by na sygnał dzwonów kościelnych zebrały się na placu”. W dniu tym bowiem jak wiadomo, dzieci ze wszystkich zmian musiały być punktualnie o godz. 8-ej w szkole. Przed południem na religię dzieci nie przybyły, a przecież całe wydarzenia w Brzegu miały miejsce w godzinach przedpołudniowych.

- 5) Obrażliwe są słowa artykułu, które brzmią: „tu chodzi o zwykłe, przyziemne interesy, o wybujałe ambicje i niechęć do podporządkowania się legalnej władzy w sprawach, w których ma ona pełne prawo występowania...”

Tu chodziło i chodzi o obronę zwykłych praw obywatelskich zainteresowanych Księży, oraz praw Parafii brzeskiej, w imieniu których występujemy.

Powyższe zastrzeżenia i sprostowania prosimy umieścić w najbliższym numerze Waszego pisma.

Księża z Brzegu

Do wiadomości:

1/ Kuria Arcybiskupia Wrocławska

2/ Prezydium Urząd do Spraw Wyznań – Opole

3/ a/a

TEKST ŹRÓDŁOWY NR 3

Kilka faktów z wydarzeń brzeskich z 1966 roku.

Źródło: Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu sygn. II A 28a⁴⁰⁹ [bez paginacji].

EKSMISJA KSIĘŻY WIKARIUSZÓW W BRZEGU n/ODRĄ

1. Stan: Księża wikariusze w Brzegu n/Odrą mieszkali w domu przy dawnej kolegiacie św. Jadwigi, sekularyzowanej w XVI w., od 1945 r., opłacając wyznaczony czynsz przez państwo. Z tego domu eksmitowano ich gwałtem dnia 26 maja b.r.

2. Spostrzeżenia:

Abstrahując od stanu prawnego podanego faktu – należy uwydatnić trzy ważne momenty całego zajścia, a mianowicie:

- a) wspinałą postawę Wiernych parafii Brzeg n/Odrą, których nikt nie inspirował ani też nie organizował; księża powiadomili parafie jedynie o stanie, jaki Władze lokalowe zajęły. Wierni stanęli w obronie w sposób zadziwiający, a nawet bohaterski, wolności obywatelskiej, prawa obywatela, religii, sal katechetycznych, Kościoła.

Godna uwagi jest postawa młodzieży w tej sprawie, stojącej całkowicie po stronie krzywdzonych Księży, a nawet dzieci.

Po stronie Kościoła stanął zdecydowanie świat robotniczy i to całego Brzegu. Wieś nie brała udziału, ponieważ miasto było obstawione i nie dopuszczano nikogo.

- b) postawa wszystkich Księży była godna, spokojna, nie dali się do niczego sprowokować, nie opuszczali kościoła, gdy rzeczy ich wyrzucano.
- c) natomiast zachowanie i stanowisko Milicji, sprowadzonej z innych województw, miejscowa Milicja nie brała udziału; podobnie odmówiły wszelkiej akcji Wojska Radzieckie, było oburzające.

Milicja występowała w pełnym szyku bojowym, uzbrojona doskonale, wyposażona w gazy, rozwijała tyraliery, kierował nią oficer raz w stopniu majora, innym razem pułkownika. Milicja biła bez pardonu ludzi, wyciągała ich nawet z kościoła, biła mężczyzn, kobiety, młodzież, a nawet dzieci, podobno wrzucono petardę z gazem łzawiącym na dziecko w wózek. Bito urzędników, robotników, podobno został poturbowany jakiś gość zagraniczny. Bicie parafian było przed akcją eksmisji i po niej wieczorem. Były aresztowania. Nie wiadomo, czy ktoś z parafian nie stracił życia, gdyż karetki upadłych zabierały i wywoziły.

Odgłosy: moralnie należy przyznać zwycięstwo sprawie kościelnej, materialnie uzbrojonej Milicji.

- a) przewodniczący M[iejskiej] R[ady] N[arodowej] p. [Władysław] Majcher otrzymał klepsydrę, domu jego pilnuje straż,

- b) setki ORMOWCÓW¹⁷ podobno oddaje legitymacje; inni partyjni w ilości 350 oddali legitymacje partyjne,
- c) opinia opowiada się całkowicie po stronie Kościoła, wzrosła frekwencja na nabożeństwach, wierni składają ofiary na Msze św. w intencji wikariuszów,
- d) na masówkach w fabrykach robotnicy śpiewali zamiast „Międzynarodówki” pieśni „My chcemy Boga”, wołali „chcemy nauki religii dla naszych dzieci”, prelegentów, którzy usiłowali wyjaśnić sytuację, wygwizdano na czele z Przewodniczącym,
- e) młodzież na widok „MO” (Milicji Obywatelskiej) krzyczała: „Mordercy Oświęcimia”.
- f) były okrzyki: „Precz z komunizmem”, zdzierano transparenty,
- g) na zebraniach masowych wypominano Katyń.

Miasto Brzeg jest wzburzone z powodu zachowania się Milicji.

Wniosek: poszło o drobiazg – stary dom, a w rzeczywistości o wolność, inspiratory, wyznaniowi, „ślepa ręka”, winni odpowiedzieć przed zdrową opinią społeczeństwa. Nie pomoże samo odwołanie, że Księża żyją!!!

TEKST ŹRÓDŁOWY NR 4

Źródło: Archiwum Fundacji Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu: Spuścizna ks. Jana Kruciny, [brak sygn.].

Przebieg eksmisji pięciu księży wikarych w Brzegu n/Odrą
w dniu 26 maja 1966 r. z domu przy placu Zamkowym 2
i zajęcie znajdującej się tam salki katechetycznej.

Od 21 lat pięciu wikarych rzym. kat. parafii w Brzegu n/O[dra], liczącym przeszło 30 tys. mieszkańców, zamieszkiwało legalnie na drugim piętrze domu przy pl. Zamkowym 2, gdzie też mieściła się konieczna dla duszpasterstwa salka katechetyczna.

25 kwietnia br. otrzymali z Prezydium miejscowej Rady Narodowej /Wydział do Spraw lokalowych/ nakaz opuszczenia swych mieszkań i przeniesienia się do plebanii przy pl. Zamkowym 10 oraz zlikwidowania znajdującej się tam salki katechetycznej.

Pomieszczenie plebanii jest bardzo szczupłe. Obok mieszkania proboszcza, który jest równocześnie dziekanem, znajduje się kancelaria parafialna, urząd dziekański, stołówka księży i salki katechetyczne. Dlatego księża wikarzy odwołali się od tej decyzji, zwracając się do Prezydium Rady Narodowej z prośbą o zezwolenie

¹⁷ ORMÓ – Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej

na wybudowanie domu zastępczego własnym kosztem, co stworzyło by realne możliwości opuszczenia zajmowanych przez nich mieszkań.

Wszelkie odwoływania nie odniosły skutku. 26 maja br. naznaczono termin przymusowej eksmisji. Miejscowi duszpasterze powiadomili o nakazie parafian w czasie nabożeństw poprzedniej niedzieli, prosząc wiernych o modlitwę.

Już 24 i 25 maja br. gromadziły się tłumy wiernych przed wikarówką i plebanią, odbywając warty do drugiej godziny po północy. Milicja Obywatelska rozpuściła tłumy, posługując się pałkami, kopiając i bijąc zebranych.

26 maja br. o godz. 5.30 funkcjonariusze M.O. w ubraniu cywilnym dostali się do wieży, by zapobiec użyciu dzwonów. Wierni zebrani rano w kościele zdołali ich jednak usunąć. Zaczęli bić w dzwony więcej niż dwie i pół godziny. Na głos dzwonów zbiegły się tłumy ludzi i wypełnili miejsce przed wikarówką i plebanią.

O godz. 8.45 około 500 funkcjonariuszy M.O. w zwartych szeregach, z hełmami na głowach, przybyło na plac kościelny. Rozpędzali oni tłumy pałkami i maskami gazowymi. Ludzie wynosili z kościoła obrazy, chorągwie i ze świecami w ręku obstawiali wikarówkę i plebanię. Wobec takiej postawy mas ludzkich funkcjonariusze M.O. zaczęli rzucać pociski z gazami łzawiącymi itp. Oburzenie opanowało całe miasto.

We wszystkich miejscowych zakładach pracy skrócono czas zajęć o pół godziny i urządzono masówki, by uświadamiać robotników o przedpołudniowych zajściach. Robotnicy odpowiadali na wmawiane im insynuacje gwizdami, protestami, śpiewem: „My chcemy Boga”. Słyszano okrzyki antykomunistyczne. Wołano: my chcemy nauki religii dla naszych dzieci. Pracownicy ostentacyjnie opuszczali miejsca masówek.

Nie obeszło się bez zrywania transparentów i dekoracji ze sloganami komunistycznymi – zarówno w zakładach pracy, jak i na ulicach. Sytuacja w dolnośląskim Brzegu jest nadal napięta. Fala oburzenia i pogardy dla sprawców rośnie.

Całą akcją eksmisyjną przygotowali: kierownik wojewódzkiego wydziału do spraw wyznań p. [Adam] Urbanowicz z Opola, Przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Brzegu p. [Władysław] Majcher, oraz kierownik wydziału lokalowego w Brzegu p. Plutarski.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu sygn. II A 28a⁴⁰⁹:

- Słowo Arcybiskupa Bolesława Kominka do mieszkańców Brzegu po wydarzeniach z maja 1966 roku.
- Pismo Księża z Brzegu do Redakcji Trybuny Opolskiej w Opolu z uwagami dotyczącymi ukazanego się w tym czasopiśmie artykułu.
- Eksmisja księży wikariuszy w Brzegu n/Odrą.

Archiwum Fundacji Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu:

- Spuścizna ks. Jana Kruciny, bez sygn.: Przebieg eksmisji pięciu księży wikarych w Brzegu n/Odrą w dniu 26 maja 1966 r. z domu przy placu Zamkowym 2 i zajęcie znajdującej się tam salki katechetycznej.

LITERATURA

KACZMAREK P.: *Walka komunistów z Kościołem i duchowieństwem w Brzegu. Spór o „wikarówkę”*. „Nowe Życie” 2022 nr 11, s. 36-37.

LESZCZYŃSKI M.: *Księża diecezjalni ekspatrianci archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Słownik biograficzny*. Warszawa 2020.

JAKUBÓW J.: *Pacyfikacja wystąpień w obronie Kościoła w Brzegu 25-26 maja 1966*. Wrocław 2006.

PACZKOWSKI A.: *Polacy pod obcą i własną przemocą*. W: *Czarna księga komunizmu*. Dębogóra 2017.

WÓJCIK S.: *Katechizacja w warunkach systemu totalitarnego. Na przykładzie Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska w latach 1945-1961*. Wrocław 1995.

Streszczenie: Czasy PRL-u były dla Kościoła katolickiego w naszym kraju niełatwe, musiał on bowiem stawiać opór wielu trudnościom ze strony państwa. Przykładem tego są wydarzenia z maja 1966 r., kiedy parafii w Brzegu bezprawnie odebrano jeden z obiektów, zwany potocznie „wikarówką”. Sytuacja ta pokazała mężną i godną podziwu postawę duchowieństwa i parafian z Brzegu, którzy za wszelką cenę, narażając własne życie, przeciwstawiali się władzom i bronili Kościoła. Wsparcie otrzymali od swojego arcybiskupa, Bolesława Kominka, który zabrał głos w sprawie.

Słowa kluczowe: Brzeg, duchowieństwo brzeskie, eksmisja, Bolesław Kominek, Kościół katolicki, komuniści, Kazimierz Makarski, wydarzenia brzeskie.